

товуються у процесі виробництва документів суворого обліку, з метою захисту їх від несанкціонованого виготовлення (повної підробки) й істотного ускладнення до них будь-яких змін (часткової підробки).

До спеціальних засобів захисту паспорта громадянина України від підробки належать:

- спеціальні матеріали (папір, фарби, нитки тощо);
- спеціальні технології (особливі прийоми верстки й обробки зображення, технологічні способи друку тощо);
- спеціальні елементи захисту (голографічний захисний елемент, захисна стрічка, захисні волокна тощо).

Спеціальні засоби захисту можуть бути [8, с. 214]:

- технологічними (розміри паспорта, композиційний склад паперу, захисні волокна, тип підкладки тощо);
- поліграфічними (види друку – плоский; способи поліграфічного друку – орнаменти, фонові сітки, мікродрук тощо);
- фізико-хімічними (люмінофори – флуоресцентні та фосфоресцентні фарби, інфрачервоні магнітні матеріали тощо).

З метою захисту паспорта громадянина України від підробки та несанкціонованого тиражування його бланки виготовляються на державних спеціалізованих підприємствах, за допомогою спеціального поліграфічного обладнання, спеціальних технологічних процесів, технологій, матеріалів (високоякісний папір, друкарські форми, нумератори, фарби із захисними елементами тощо), а також за наявності фахівців основних професій (ретушерів, друкарів, палітурників тощо), спеціальних технічних та організаційних засобів охорони, ліцензії Міністерства фінансів України [6, с. 82]. Сторінки паспортної книжечки пронумеровані та перфоровано буквенну серію та шестизначний номер паспорта.

Для захисту від часткової підробки працівники паспортної служби під час оформлення паспорта використовують такі засоби:

- спеціальні чорнила, які використовуються для заповнення відомостей про його власника, окремих записів на інших сторінках бланка, а також для позначення на зворотній стороні фотокартки (перед її наклеюванням) прізвища володільця паспорта;
- спеціальний клей для наклеювання фотокартки.

Усі записи в паспорті виконуються українською та російською мовами, засвідчуються мастиковою, а фотокартка – випуклою сухою печаткою. Існує ще один спосіб засвідчення записів і фотокартки в паспорті – це заклеювання плівкою першого аркуша.

Встановлені певні вимоги й до фотокартки у паспорті. Вона має бути розміром 35x45 мм

(обрізка її до таких розмірів здійснюється у паспортній службі спеціальним пристроєм), із зображенням обличчя в анфас, без головного убору, виготовлена на тонкому глянцево-білому або кольоровому фотопапері [6, с. 133].

Нитки, якими зшиті сторінки паспортної книжечки, мають захисні властивості – світіння під дією хвилі певної довжини.

Існують і спеціальні способи захисту паспорта: графічне оформлення (фонові та псевдорельєфні сітки, мікротекст, приховане зображення, реєстрові елементи тощо), спеціальні матеріали (папір, фарба, нитки тощо), технології, нумерація (друкарський спосіб, перфорація), обладнання тощо.

Незважаючи на те, що паспорт громадянина України має належний, на перший погляд, захист від підробки, злочинці все ж за допомогою добре розвинутих на сьогодні технічних засобів активно демонструють свою майстерність і винахідливість. Тому кількість і якість підроблених паспортів громадянина України з кожним днем зростає, що зумовлює потребу у постійному вдосконаленні паспортного законодавства.

Унеможливити несанкціоноване виготовлення та подальше використання підроблених паспортів громадянина України, можна не лише за допомогою вдосконалення спеціальних засобів захисту їх від підробки, а й шляхом законодавчого обмеження осіб щодо користування цим документом, кримінальної відповідальності за порушення чинного законодавства. Заслугує також на увагу виявлення кожного підробленого паспорта під час перевірки документів та їх експертного дослідження з метою попередження інших злочинів.

Уміння виявляти у паспортах громадянина України ознаки підробки – одне з найважливіших завдань не лише працівників паспортної системи, а й усіх працівників міліції, які працюють з перевіркою та дослідженням документів.

Література

1. Андрієвський І. С. Полицейское право. – СПб., 1874. – 365 с.
2. Кобалевський В. Советское административное право. – М., 1924. – 286 с.
3. Большая Советская энциклопедия. – М., 1975. – 647 с.
4. Українська Радянська енциклопедія. – К., 1982. – Т. 8. – 527 с.
5. Юридична енциклопедія. – К., 2002. – Т. 4. – 717 с.
6. Довідник працівника міліції: У 2 кн. – К., 2004. – Кн. 2, ч. 1. – 960 с.
7. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. – М., 1997. – 342 с.
8. Воробей О. В., Мельников І. М., Волошин О. Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів. – К., 2008. – 304 с.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНОЇ ПРАКТИКИ СУДІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Тетяна Анакіна,

аспірантка кафедри міжнародного права та державного права зарубіжних країн

Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, м. Харків

Фундатори Європейських Співтовариств сферу захисту прав людини розглядали як повністю невластиву для їх правового порядку, оскільки вважалося, що процес економічної інтеграції не може спричинити порушення прав людини. У межах іншої міжнародної організації – Ради Європи – було запроваджено Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), який став основною інституцією із захисту прав людини на європейському регіональному рівні.

Права людини у праві ЄС/Співтовариств були предметом дослідження великої кількості наукових праць і публікацій. Зокрема, таких вітчизняних науковців, як М. Буроменський, Р. Хорольський, С. Добрянський, С. Шевчук [1–3], а також зарубіжних – П. Альстон, Г. де Бурка, Дж. Вейлер, К. Ленаертс, Р. Лосон, Н. Ньюфельд, Р. Розас та ін. [4–10]. Разом із тим окремого аналізу потребує питання про співвідношення практики судових органів ЄС та ЄСПЛ щодо спільних питань, що підпадають під юрисдикцію цих інституцій, а також можливості дії прецедентів ЄСПЛ у правопорядку Співтовариств, оскільки ретельного вивчення у науці з права ЄС воно не отримало.

Метою цієї статті є вивчення особливостей співвідношення прецедентної практики в галузі прав людини судів Європейських Співтовариств (насамперед Суду Правосуддя) з практикою Європейського Суду з прав людини.

14 грудня 2007 р. на міждержавній конференції в Лісабоні підписано Договір, що вносить зміни до Договору про Європейський Союз та Договору, що засновує Європейське Співтовариство (далі – Лісабонський договір) [11]. Передбачається, що ці зміни наберуть чинності з 01.01.2009 р., якщо будуть здійснені всі необхідні ратифікаційні процедури (за станом на 23.05.2008 р. більшість (14) держав-членів ратифікували Договір). В іншому разі вони мають набути чинності в перший день місяця, що слідує за місцем от-

римання останньої ратифікаційної грамоти держави-члена (ч. 2 ст. 6 Лісабонського Договору).

Лісабонський договір підтвердив приєднання Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – ЄКПЛ) (ст. 6 ДЕС в редакції Лісабонського договору). При цьому в Договорі не визначаються строки приєднання, особливості такого приєднання. У Протоколі щодо ст. 6 (2) ДЕС про приєднання Союзу до ЄКПЛ лише вказується на можливість участі ЄС у контрольних органах ЄКПЛ та прийнятності механізму розгляду скарг, поданих належним чином державами – нечленами ЄС проти держав-членів та/або Союзу. Зазначимо, що приєднання до ЄКПЛ відповідно до ч. 7 ст. 300 Договору, що засновує Європейське Співтовариство (далі – ДЕСПв) означає, що її положення стануть обов'язковими для ЄС в особі його інституцій в цілому. Відповідно індивіди зможуть звертатися до ЄСПЛ за захистом прав, передбачених Конвенцією, які були порушені актами інституцій Співтовариств, а також нормативними актами держав-членів, прийнятих у результаті імплементації актів ЄС та рішень судів ЄС. При цьому однією з умов прийнятності такої скарги за ст. 35 ЄКПЛ щодо вичерпання всіх форм національного правового захисту, в галузі прав людини судів Європейських Співтовариств (насамперед Суду Правосуддя) з практикою Європейського Суду з прав людини [12, с. 729].

Заслугує на увагу те, що у рішенні Європейської КПЛ від 19.01.1989 р. у справі «Dufay v European Communities», Суд Правосуддя, який є судовою інституцією міжнародної організації, було віднесено до категорії внутрішньодержавних форм захисту. Тому сьогодні індивіди можуть подавати скарги до ЄСПЛ, незважаючи на наявність рішення Суду Правосуддя, постановленого в преюдиційному порядку.

Разом із Лісабонським договором прийнято Хартію основних прав Європейського Союзу (далі – Хартія 2007 р.), яка не була безпосередньо включена до тексту установ-

чих договорів, проте за юридичною силою відповідає їм. До Хартії 2007 р. додаються роз'яснення, що їй не мають статусу нормативно-правового акта, але є «цінним інструментом тлумачення, спрямованим на роз'яснення положень Статуту» (преамбула роз'яснень). Цим документом аналізується зміст кожної категорії прав і свобод, співвідносяться їх обсяг (межі) із відповідниками за ЄКПЛ, аналізується прецедентна практика Суду Правосуддя та СПІ, а також ЄСПЛ щодо відповідних прав. Статтею 52 Хартії 2007 р. «Сутність і тлумачення прав та принципів» визначається: «Якщо Хартія містить права, які відповідають правам, гарантованим ЄКПЛ, то значення і зміст цих прав повинні бути такими самими, що й у ЄКПЛ. Це Положення не перешкоджає запровадженню більш широкого захисту в праві ЄС». У роз'ясненнях до цієї статті звертається увага на те, що значення та межі гарантованих прав визначаються не лише текстами Конвенції і протоколів до неї, а й *прецедентним правом, Судом Правосуддя та ЄСПЛ* (курс. наш – Т. А.), про що наголошується також у Преамбулі Хартії 2007 р.

Нагадаємо, що до початку 70-х років ХХ ст. Суд Правосуддя відхиляв позови про невідповідність заходів Співтовариств основним правам людини.

Хрестоматійними прикладами визнання за основними правами людини значення загальних принципів права Співтовариств є рішення у справах 29/69 «Stauder v City of Ulm» (п. 7), 11/70 «Internationale Handelsgesellschaft» (п. 3, 4), 4/73 «Nold v Commission» (п. 13). Зокрема, у рішенні Суду у справі 4/73 «Nold v Commission» містилося таке твердження: «...Основні права є невід'ємною частиною загальних принципів права, дотримання яких він забезпечує. При забезпеченні цих прав Суд повинен виходити із загальних для держав-членів конституційних традицій, отже, не може підтримувати заходи, які не відповідають основоположним правам, що визнані та захищаються конституціями цих держав. Подібним чином міжнародні договори, що передбачають захист прав людини, у яких держави-члени беруть участь або які вони підписали, можуть визначати основні напрями, яких необхідно дотримуватися в рамках права Співтовариства» (п. 13). Таким чином, Суд Правосуддя визнав себе здатним захищати фундаментальні права, незважаючи на відсутність необхідних положень про права людини в установчих договорах. У подальшому в рішеннях Суду Правосуддя підкреслювалося, що незважаючи на те, що Співтовариства не є стороною ЄКПЛ, він застосовує ЄКПЛ як частину «принципів права, спільних для держав-членів».

До речі, у текстах своїх рішень Суд Правосуддя використовує словосполучення «фундаментальні (основні) права», а не «права людини» як більш вузьку категорію, яка міститься у ЄКПЛ. Одним із пояснень такого підходу, очевидно, є те, що сучасна західна спільнота розглядає норми про права людини як стандарти доброго управління [7, с. 237]. Ці стандарти повинні неухильно застосовуватися владними органами, а питання про те, чи стосуються такі стандарти виключно фізичної особи або більш широкої категорії індивідів, не має вирішального значення.

На сьогодні загально визнано, що основні права є інтегральною частиною правопорядку Співтовариств. Однак С. Добрянський зазначає, що права людини ще не склалися остаточно як самостійний інститут права нинішнього ЄС [2, с. 29]. За оцінкою Р. Лосона, практика Суду Правосуддя в цій галузі розвивалася поступово і на сьогодні все ще не є досконалою [7, с. 221]. У зв'язку з тим, що всі держави – члени ЄС користуються й іншими засобами судового захисту прав на рівні Ради Європи (далі – РЕ), виникає питання про співвідношення цих систем захисту: чи можуть виникати колізії у питаннях про права людини на основі ЄКПЛ між судами ЄС та ЄСПЛ? Які шляхи гармонійного поєднання практики цих судів?

Із аналізу установчих договорів ЄС/Співтовариств, регламентів і правил процедур судових органів ЄС, а також положень ЄКПЛ та регламенту ЄСПЛ можна зробити висновок, що інституційно судові органи в межах двох різних систем міжнародних (регіональних) організацій є автономними, тобто між ними не існує підпорядкування.

Практика застосування ЄКПЛ у судах ЄС свідчить про те, що можна посилатися на порушення будь-якої її норми, якщо предмет спору є питання, що підпадає під дію права ЄС. Такий висновок Суд Правосуддя зробив у рішенні у справі C-260/89 «Elliniki Radiophonia Tileorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v Dimotiki Etaireia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and others». Зокрема, у п. 42 рішення зазначалося, що Суд «не має повноважень досліджувати відповідність Конвенції тих норм національного законодавства, які не пов'язані із правом Співтовариств. Якщо ж мають місце норми національного законодавства, які стосуються права Співтовариств, і при цьому до Суду направлено запит у преюдиційному порядку, то він повинен надати всі елементи тлумачення, якого потребує національний суд, для оцінки того, чи відповідають такі норми фундаментальним правам, дотримання яких цей Суд забезпечує і які випливають з ЄКПЛ». Разом із тим

держави-члени повинні застосовувати право Співтовариств і при цьому дотримуватися своїх міжнародно-правових зобов'язань у питаннях про права людини.

Однак питання про дію у праві ЄС положень Конвенції породжує певні теоретичні та практичні складнощі. У ч. 2 ст. 6 ДЕС міститься загальне формулювання про повагу до основних прав, як вони гарантовані Конвенцією, однак не йдеться про виконання зобов'язань за цим міжнародним договором Співтовариствами. Тому не можна погодитися із твердженням Г. Шермера, що «якщо держави – учасниці ЄКПЛ утворюють міжнародні організації (Співтовариства), то такі організації також матимуть зобов'язання за Конвенцією» [10, с. 210]. Фактично обов'язковою для виконання на рівні Співтовариств є не сама Конвенція як міжнародно-правовий договір, а ті загальні принципи, що містяться в ній. Саме такий висновок можна зробити з аналізу прецедентного права Суду Правосуддя. У низці його рішень було підкреслено, що незважаючи на те, що Співтовариства не є стороною ЄКПЛ, Суд застосовує ЄКПЛ як частину «спільних для держав-членів принципів права». Таким чином, власне ЄКПЛ на сьогодні не є джерелом права Співтовариств.

До кінця 80-х років ХХ ст. Суд Правосуддя ЄС, як правило, звертався до тексту ЄКПЛ та її протоколів, а не безпосередньо до конкретних рішень ЄСПЛ, в яких роз'яснювався зміст кожного права. І навпаки: якщо мало місце рішення Суду Правосуддя, в якому розглядалося питання про права, передбачені ЄКПЛ та її протоколами, або інші важливі для цього Суду питання, він завжди аналізував таке рішення (наприклад, у справах «Cantoni v France», «Marckx v Belgium», «Open Door and Dublin Well Woman v Ireland»). На сьогодні посилюються тенденції судів ЄС при реалізації своїх повноважень враховувати положення ЄКПЛ, а також практику ЄСПЛ. Статистичні дані про звернення Суду Правосуддя до ЄКПЛ і рішень ЄСПЛ свідчать про посилення такого впливу. Зокрема, у рішеннях Суду Правосуддя 1998 р. мало місце посилення на ЄКПЛ у 4 справах та на рішення ЄСПЛ в 1 справі; у 1999 р. – у 2 справах на ЄКПЛ та на 2 рішення ЄСПЛ; у 2000 р. – відповідно 4 та 2; у 2001 р. – відповідно 8 та 3; у 2002 р. – відповідно 9 та 4; у 2003 р. – відповідно 11 та 9 [13, с. 181].

Більше того, Суд Правосуддя та Суд Першої інстанції почали посилатися на практику ЄСПЛ таким самим способом, як і на власні рішення. Наприклад, Суд Правосуддя, даючи роз'яснення певному основоположному праву, у дужках через кому перелічує не лише власні рішення, а й рішення ЄСПЛ, не акцентуючи при цьому, що йдеться про рі-

шення іншого судового органу поза системою ЄС.

Оскільки не всі суспільні відносини врегульовані установчими договорами, законодавством Співтовариств і відповідними рішеннями судів, відбувається рецепція правоположень, що містяться в рішеннях ЄСПЛ (наприклад, у справах C-13/94 «P v S and Cornwall County Council», C-74, 129/95 «Criminal proceedings against X», C-368/95 «Vereinigete Familienpress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH v Heinrich Bauer Verlag», C-109/01 «Secretary of State for the Home Department v Hacene Akriche» тощо). Можна стверджувати, що щодня Суд Правосуддя все більше намагається враховувати практику ЄСПЛ при обґрунтуванні своєї позиції.

Разом із тим для судів ЄС таке поєднання (насамперед у разі офіційного приєднання до ЄКПЛ) створює значні практичні складнощі. Судам ЄС потрібно враховувати такі обставини:

- каталог прав людини, наведений у Хартії 2007 р. та в ЄКПЛ, повністю не збігається;
- права людини є певною цілісною системою, тобто вони є взаємопов'язаними;
- рівень захисту цих прав також є різним (Хартією 2007 р. вказується на можливість запровадження більш високого рівня захисту);

ЄСПЛ розглядає ЄКПЛ як «живий документ», що має відповідати реаліям сьогодення, при цьому цей Суд намагається наскільки можливо дотримуватися своєї практики; отже, судам ЄС потрібно буде ретельно пильнувати за мінливістю у розумінні значення й обсягу основних прав, спільних у межах двох систем, а також у свою чергу забезпечувати узгодженість рішень, винесених на основі практики ЄСПЛ, із власною практикою. Таким чином, вбачається необхідним розроблення спеціального механізму адаптації практики ЄСПЛ до практики судів ЄС.

На думку деяких дослідників права ЄС/Співтовариств, на сьогодні Суд Правосуддя юридично не зобов'язаний слідувати тлумаченням ЄСПЛ [9, с. 761]. Генеральний адвокат М. Дармон у своєму висновку у справі Суду Правосуддя 374/87 «Orkem v Commission of the European Communities» вказував, що «найавторитетніші коментатори рішень Суду (Ж. Бульва та Р.-М. Шевальє) підкреслювали, що позиція Суду щодо ЄКПЛ полягає у використанні її лише як довідника і що він (Суд) розвивав «прямо або непрямо власну практику тлумачення Конвенції. Цей Суд може надавати, виходячи із положень Конвенції, тлумачення, яке може *точно* не збігатися із ЄСПЛ. Він не є зобов'язаним тлумаченням Конвенції, даним Страсбурзькою владою (п. 139–140). Інший науковець-євро-

пейт Г. Шермерс дає таку оцінку: незважаючи на відсутність будь-якого формального закріплення в установчих договорах, Суд Правосуддя фактично розглядає Співтовариство зобов'язаним Конвенцією. Для тлумачення Конвенції він бере до уваги тлумачення ЄСПЛ та фактично слідує його прецедентному праву наскільки це можливо [10, с. 206]. Ми погоджуємося з цими авторитетними вченими у тому, що суди Європейських Співтовариств не мають юридичного обов'язку чітко дотримуватися прецедентного права ЄСПЛ. Для цього вони використовують концепцію загальних принципів права Співтовариства. Відповідно рішення ЄСПЛ у правопорядку ЄС/Співтовариств розглядатимуться як цінний інтерпретаційний матеріал ЄКПЛ, однак для судів ЄС слугуватимуть лише переконливими прецедентами. Разом із тим суди ЄС зайняли виважену позицію: розглядати основоположні права та свободи як певний всезагальний здобуток, який необхідно захищати. Цей здобуток сформувався в основному у межах ЄКПЛ. Таким чином, можна пояснити намагання судів ЄС дотримуватися прецедентного права Ради Європи у галузі прав людини.

Висновки

Основні права на сьогодні є інтегральною частиною правопорядку Співтовариств. Завдяки активній діяльності судів ЄС та Європейського Суду з прав людини відбувається синергізація у захисті основоположних прав і свобод.

Оскільки Співтовариства не є стороною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., а положення Хартії основних прав Європейського Союзу 2007 р. не набули чинності, то на суди ЄС не покладається зобов'язання дотримуватися практики ЄСПЛ щодо розуміння Страсбурзьким судом основних прав, викладених у Конвенції. Суди ЄС застосовують ЄКПЛ та практику ЄСПЛ крізь категорію загальних принципів права, але при цьому враховуються цілі та мета діяльності ЄС/Співтовариств.

Необхідним вбачається розроблення спеціального механізму адаптації практики ЄСПЛ до практики судів ЄС з огляду на такі чинники: каталоги прав людини у правопорядку Співтовариств та Ради Європи не

збігаються; різний рівень захисту цих прав; динамічність практики ЄСПЛ та забезпечення її узгодженості із власними рішеннями, з одного боку, та намагання судів ЄС бути послідовними – з іншого.

Література

1. Буроменский М., Хорольский Р. Защита прав человека в Европейском Союзе // Проблемы законности. – 1998. – Вып. 36. – С. 84–90.
2. Добрянський С. Європейський Союз та Рада Європи: можливості міжнародно-судового захисту прав людини (порівняльний аналіз) // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 3. – С. 27–35.
3. Шевчук С. Хартія основних прав та свобод Європейського Союзу: новий рівень розвитку чи криза страсбурзької юстиції // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2001. – № 3. – С. 133–136.
4. Alston P., Weiler J. H. H. An «Ever Closer Union» in Need of a Human rights Policy: The European Union and Human Rights // European Journal of International Law. – 1998. – Vol. 9. – P. 626–657.
5. Lenaerts K., de Smijter E. A «Bill of Rights» for the European Union // Common Market Law Review. – 2001. – Vol. 38. – P. 273–300.
6. De Búrca G. Human Rights: The Charter and Beyond // Jean Monnet Working Paper. – 2001. – № 10. – P. 1–11.
7. Lawson R. Confusion and Conflict? Diverging Interpretations of the European Convention on Human Rights in Strasbourg and Luxembourg // The Dynamics of the Protection of Human Rights in Europe: Essays in Honour of Henry G. Schermers / Ed. by R. Lawson and M. de Blois. – Leiden: Springer, 1994. – Vol. 3. – P. 219–252.
8. Neuwahl N. A., Rosas R. The European Union and Human Rights. – The Hague, Boston, London: Kluwer Law International, 1995. – 246 p.
9. The EU and Human Rights / Ed. by P. Alston. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – 976 p.
10. Schermers H. European Remedies in the Field of Human Rights // The Future of Remedies in Europe / Eds. C. Kilpatrick, T. Novitz, P. Skidmore. – Oxford: Hart Publishing, 2000. – P. 205–212.
11. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community of 23.07.2007 // Official Journal. – 2007. – Serie C, № 306. – P. 1–230.
12. Lenaerts K., van Nuffel P. Constitutional Law of the European Union / Ed. by R. Bray. – 2nd ed. – London: Sweet & Maxwell, 2005. – 971 p.
13. Principles of European Constitutional Law / Eds. A. von Bogdandy, J. Bast. – Oxford: Hart Publishing, 2007. – 825 p.

ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ, СПЕЦИФІКАЦІЇ, ЗАЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТА ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЗНАЧЕННЯ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Наталія Берlach,

канд. екон. наук,
доцент кафедри економічної безпеки,
докторант кафедри економіко-правових дисциплін
Київського національного університету внутрішніх справ

Умовах вступу до СОТ Україна розглядає умови конкурентного середовища розвинутих країн світу, де якість продукції сприймається як еквівалент комерційного успіху, джерело національного багатства та показник рівня життя громадян держави. Зовнішньоторговельний оборот продукції агропромислового комплексу України у 2007 р. становив 11150,7 млн дол. США (на 30,8 % більше попереднього року), або 10 % зовнішньоторговельного обороту України. Зовнішньоторговельне сальдо позитивне – 2445,1 млн дол. США. Експортовано сільськогосподарської продукції на суму 6797,9 млн дол. США, що на 31,9 % більше 2006 р.; імпортовано сільськогосподарської продукції на суму 4352,8 млн дол. США (на 29,2 % більше). Обсяги експорту продукції рослинництва становили 5597 млн дол. США, або 82,3 % всього експорту сільгосппродукції, продукції тваринництва – 1200,5 млн дол. США, або 17,7 %.

У структурі експорту на олію припадає 24,9 %, зернові злаки – 11,2, насіння олійних культур – 9,3, молокопродукти – 8,7, какао та шоколад – 5,2, шкуру великої рогатої худоби (далі – ВРХ), овець, кіз та інших тварин – 4,9, тютюн і вироби з нього – 2,7, цукор, м'ясо та кондитерські вироби – 2,3, м'ясо і субпродукти – 1,6 %.

Обсяги імпорту продукції рослинництва становили 3321,1 млн дол. США, або 76,3 % всього імпорту сільгосппродукції, а продукції тваринництва – 1031,7 млн дол. США, або 23,7 %.

Найбільша питома вага в імпорті сільськогосподарської продукції припадає на: рибу, ракоподібні, молюски – 10,2 %, тютюн та вироби з нього – 9,6, олію – 6,9, плоди, горіхи і цедру – 6,7, какао та шоколад – 6,2, м'ясо і субпродукти – 3,8, каву, чай, мате, прянощі – 3,6, готові чи консервовані продукти з риби – 2,2, зернові злаки та молокопродукти – 2, шкуру ВРХ, овець, кіз та інших тварин – 1,9, цукор, м'ясо та кондитерські вироби – 0,8 %.

У 2007 р. зовнішньоторговельний оборот з країнами СНД збільшився у порівнянні з 2006 р. майже на 50 %, у тому числі з Російською Федерацією – на 50, з країнами ЄС – на 26, із США – на 55, з країнами Африки – на 28 %. У загальній структурі зовнішньоторговельного обороту сільськогосподарської продукції на країни СНД припадає 32 %, у тому числі на Російську Федерацію – 19, країни ЄС – 33, США – 2, країни Африки – 6 %.

Торгові відносини з країнами СНД є одними з найактивніших. Чільне місце в ньому посідає Російська Федерація (майже 60 % обороту з країнами СНД). У 2007 р. до Росії експортовано сільськогосподарської продукції на 1,5 млрд дол. США, що в 1,6 раза більше, ніж у 2006 р. Сальдо позитивне і становило 0,9 млрд дол. США.

Найбільша питома вага в структурі експорту до Росії у 2007 р. припадала на олію, сири та йогурти, спирт, какао-боби, шоколад, м'ясо та субпродукти, пиво, продукти переробки овочів, плодів, виробів із зерна та хлібних злаків, тютюн, вироби з нього [1, с. 41–43]. Тому правове визначення понять «якість продукції», «специфікація», «географічне позначення» відіграє важливу роль у подальшій зовнішньоекономічній діяльності аграрного сектора економіки, оскільки даватиме змогу сільськогосподарським товаровиробникам отримувати обґрунтовано вищий реальний прибуток, який використовуватиметься на розвиток аграрного бізнесу та сільських територій.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб сформулювати правові поняття «якість продукції», «специфікація», «географічне позначення», визначити критерії оцінки якості продукції.

Якість продукції визначається її технічними характеристиками та потрапляє під дію технічних норм. Технічні норми визначають науково обґрунтовані методи, прийоми, спо-